

УДК 338.434

DOI: <https://doi.org/10.32782/2413-9971/2020-34-24>

Маліношевська К. І.
*кандидат економічних наук,
фінансовий директор ТОВ «Хайлайн Медіа»*

Malinoshevska Kateryna
*Candidate of Economic Sciences,
Financial Director of «Highline Media» Ltd.*

СТРАТЕГІЯ РОЗВИТКУ АГРАРНОГО СЕКТОРУ АПК У РЕГІОНАХ

Анотація. У статті розглянуто особливості функціонування довгострокової продовольчої незалежності, що є регулюючою ланкою розвитку АПК регіонів. Досліджено, що агропромисловий комплекс відіграє важливу роль у міжгалузевій структурі економіки регіону, тому різні умови розвитку територій призводять до того, що кожен регіон формує свої особливості функціонування. Від розроблення і реалізації регіональної стратегії розвитку залежить ефективність його функціонування. Показано, що комплексні дослідження АПК регіонів залежать від стратегічних цілей, політики розвитку аграрного сектору АПК регіонів із механізмом державного регулювання. Уточнено теоретичні положення стратегії розвитку аграрного сектору АПК регіонів. Проведено аналіз економічного розвитку АПК регіонів та відображено оцінку стану аграрного сектору регіонів, визначено чинники реалізації стратегії економічного розвитку АПК регіонів, обґрунтовано підходи та напрями державного регулювання АПК у регіонах.

Ключові слова: стратегія економічного розвитку, сільське господарство, АПК регіонів, стратегія розвитку регіону, концепції стратегії розвитку АПК регіону.

Вступ та постановка проблеми. Агропромисловий комплекс відіграє важливу роль у розвитку економіки регіонів. Кожен регіон відрізняється особливостями функціонування і впливом на галузі господарського комплексу, тому від розроблення і реалізації стратегії економічного розвитку АПК регіонів залежить ефективність функціонування економіки у цілому.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню стратегії економічного розвитку АПК регіонів присвячено праці З.Н. Бочаєва, І.В. Бураковського, А.І. Кредісова, А.А. Мазаракі, Т.М. Циганкової, Т.М. Мельник, Ю.В. Яковець. Подібні дослідження знаходимо у роботах В.І. Власової, В.В. Рокочі, В.І. Губенка, С.М. Кваші, П.Т. Саблука, О.А. Фесини. Проте особливостям формування економічної стратегії АПК регіонів наразі не приділено значної уваги, що зумовило звернення до даної теми у представленій роботі.

Метою даної роботи є узагальнення теоретичних положень і розроблення практичних рекомендацій щодо формування стратегії економічного розвитку АПК регіонів.

Результати дослідження. Під час формування стратегії економічного розвитку регіонів необхідно визначити основні положення, які сприяють стратегії розвитку країни та визначають завдання, цілі та місію. У цілому модель формування стратегії економічного розвитку для агропромислового комплексу зображує безперервний процес з урахуванням гнучкості (табл. 1).

У таблиці відображено основні етапи формування та реалізації стратегії економічного розвитку АПК регіону, що відображають процеси дій. Необхідно виділити основні принципи: формування місії, стратегічний аналіз, розроблення стратегії та реалізація стратегії. Місія дає змогу побудувати комунікацію між стратегією, управлінням та діяльністю. У цьому принципі деталізується призначення

Цілі та завдання реалізації стратегії економічного розвитку АПК

Етапи стратегії економічного розвитку АПК	Основні завдання
Цілі, місія стратегії економічного розвитку АПК	<ul style="list-style-type: none"> • визначення цілей; • розроблення задуму; • формування місії
Стратегічний аналіз економічного розвитку регіонального АПК	<ul style="list-style-type: none"> • аналіз зовнішнього середовища; • аналіз початкових умов розвитку регіону
Концепція економічного розвитку регіону АПК	<ul style="list-style-type: none"> • стратегічний план розвитку регіону; • аграрна політика; • стратегії важливих сфер, окремих галузей, спеціалізованих видів діяльності АПК; • розроблення загальної стратегії АПК регіону
Реалізація стратегії економічного розвитку АПК регіону	<ul style="list-style-type: none"> • координаційна програма дій; • контроль виконання стратегії економічного розвитку АПК регіону

АПК у регіоні, а саме надання якісної продукції населенню, забезпечення продовольчої безпеки, при цьому сировина повинна бути конкурентоспроможною, а підприємства АПК отримують прибуток.

Ціль стратегії включає важливі напрями розвитку АПК регіону, форми та способи грошових потоків, головні галузі сфер діяльності АПК регіону, інвестиційний напрям та напрям економічного зростання. Економічний розвиток АПК регіону безпосередньо залежить від правильно поставленої цілі та забезпечує ефективність виробництва у сфері управління, інновацій, інформатизації.

Стратегія економічного розвитку АПК регіону є невід'ємним складником загальної стратегії розвитку регіону, вона містить у собі напрями розвитку, способи і засоби реалізації стратегії, приватні стратегії, стратегічний аналіз, прогнози, програми, моніторинг. Реалізація стратегії може набувати видозмін за відсутності аграрної політики, перспектив та чіткого плану економічного розвитку регіону, адже економічна та інвестиційна політика не може деталізувати напрями розроблення задумів розвитку АПК регіону та аналіз чинників впливу зовнішнього середовища (рис. 1).

Питання щодо управлінської діяльності у сфері АПК знаходиться в пошуку оптимальних елементів специфіки в умовах міжгалузевої конкуренції та залежить від групи чинників. Підприємства АПК значно повільніше адаптуються до економічних чи технологічних змін, тому мають інакше освоєння серед галузей. Економічна ефективність АПК залежить від оцінки економічної політики на економічні показники ефективності, оцінки залежності від економічних показників, методів впливу процесів економічної політики. Методичними аспектами в реалізації стратегії економічного розвитку АПК має бути розвиток економічної, технологічної, соціальної ефективності на рівні регіонів АПК і відображення ефекту впливу всіх чинників, що формують ефективність. Визначення ефективності економічного розвитку АПК та створення критерію ефективності є важливими питаннями оцінки реалізації розвитку АПК регіонів з урахуванням стратегічних напрямів розвитку.

Економічна ефективність в АПК полягає в отриманні максимального продовольчого результату з мінімальними витратами та може дати можливість отримати сумарну кількість виробничих ресурсів з урахуванням чинників впливу. Показники, які використовуються під час розрахунку ступеню впливу процесів за реалізації стратегії економічного розвитку АПК регіону та визначають її ефективність, надають пояснення щодо змін задоволення вимог споживачів на регіональному рівні: під час вироб-

ництва продуктів харчування, окремих видів продукції, підвищення ефективності продовольчого циклу та забезпечення продовольчої безпеки у регіонах. Вони здійснюють оцінку економічного розвитку та ефективності АПК, використовуються на різних ступенях управління, відображають сталі критерії ефективності, за допомогою методу порівняльного аналізу показують ефективність АПК у регіонах, використовують чітку статистичну інформацію, характеризують вплив чинників на стратегію розвитку АПК у регіонах, описують особливості діяльності підприємств АПК у регіонах, забезпечують досягнення поставлених цілей та високого рівня розвитку АПК регіонів.

Технологічна, економічна та соціальна ефективність виробництва АПК містить низку показників, а саме: показники продуктивності тваринництва й урожайності рослинництва, показники енергоємності виробництва продукції землеробства і тваринництва, показники приросту виробництва валової продукції в порівнянних цінах на одиницю додатково витрачених ресурсів, показники зіставлення результату (валової продукції, валового доходу, прибутку) і здійснених витрат, показники оцінки фінансового стану, у тому числі фінансової стійкості, рівень оплати праці та сукупних реальних доходів, співвідношення сукупних реальних доходів і прожиткового мінімуму.

Критерієм технологічної ефективності є рівень виходу продукції з одиниці землі, стада або інших виробничих площ, економічної – рівень доходів, що забезпечують розширене відтворення, соціальної – ступінь якісного рівня життя працівника. Фінансова стійкість та платоспроможність є важливими показниками економічної ефективності АПК (рис. 2). Рівень доходів, заробітної плати, демографічний складник – соціальні чинники впливу. Знання та вміння ведення сільського господарства, отримання прибутку від такої діяльності, забезпечення виробництва, відповідність нормативно-правових актів до практичної діяльності підприємств АПК, реалізація програм і розроблення управлінських рішень – технологічна ефективність.

Розв'язання питань, напрямів, процесів економічного розвитку АПК регіонів базується на вкладенні фінансових ресурсів у важливі напрями діяльності, залучення та використання рефінансування прибутку, грошових коштів регіонів та державного бюджету від реалізації стратегічних проєктів. Інвестиційна політика АПК регіонів полягає у виборі важливих пріоритетів: економічні, фінансові, виробничі, технічні, соціальні потреби АПК регіону. Залучення інвестицій в окремий регіон визнача-

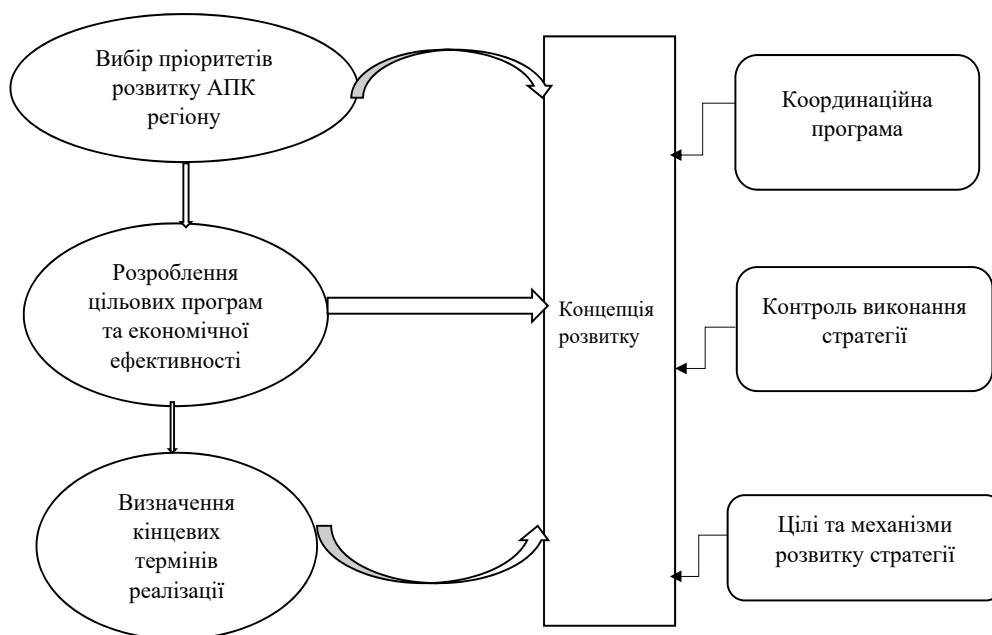

Рис. 1 Вироблення концепції стратегії розвитку АПК регіону

ється рівнем розвитку та стратегією інвестиційної політики, її особливістю в окремому регіоні у визначений період. Це говорить про те, що потрібно звернути увагу на збільшення сфери діяльності галузей АПК під час використання інвестицій для вироблення основних видів продуктів харчування та відкриття нових видів продовольства.

Вплив на функціонування господарства у цілому здійснює політика галузі в регіонах, тому можна говорити про диверсифікацію економіки. Кожен регіон необхідно розглядати як динамічно розвинений у сфері промисловості і здатний до розширення діяльності інших галузей. Це всіляко сприяє інвестуванню в регіони. Регіональна політика має базуватися на таких процесах, як гарантія конституційних прав кожному громадянину, зростання виробничого потенціалу з використанням фінансових та управлінських ресурсів, розповсюдження навиків та вмій по регіону, підтримка з боку держави та органів місцевого самоврядування у реалізації стратегії економічного розвитку. Напрямами розвитку АПК у регіонах є конкурентоспроможність галузей сільського господарства, підтримка інновацій, експорт продукції, підтримка вітчизняного товаровиробника, малого та середнього бізнесу, дрібних фермерів, демографічний складник (рис. 3). Створення сприятливих умов для економічного зростання АПК у регіонах дає можливість галузям із комплексом виробництва розвиватися і розширюватися (дифузія, мультиплікація, акселерація).

Економічна активність регіонів виконується завдяки використанню ресурсів, що забезпечують розв'язання питань щодо економічного перетворення, соціально-демографічних змін та інших проблем в АПК. Держава впливає на діяльність підприємств сільського господарства й АПК у цілому. Гарантією забезпечення населення якісними і доступними продуктами харчування є ринкові відносини. Ефективне державне регулювання регламентує потреби в продуктах харчування, їх асортименті, обсягу виробництва та можливе за рахунок зовнішньоекономічної діяльності з використанням кліматичних, виробничих, трудових фондів. Законодавчі, виконавчі та контролюючі

заходи являють собою державне регулювання. Стійкі темпи зростання економіки створюють умови для підвищення рівня якості життя в регіонах, забезпечують розвиток освіти та культури, творчого потенціалу, охорони здоров'я, управління фінансами та державною власністю. Держава повинна здійснювати низку заходів для повного задоволення потреб населення з використанням власних ресурсів: комунікаційна взаємодія між державою, виробниками та споживачами, гарантована підтримка товаровиробникам, їх кредитне обслуговування. Господарська діяльність агропідприємств залежить від таких негативних явищ, як інфляція, підвищення процентної ставки по кредитах, неплатоспроможність, низький рівень доходів населення та диспаритет цін. Умови державних програм щодо ціноутворення на продукти сільського виробництва мають містити співвідношення вартості між продукцією АПК та іншими галузями економіки. Із боку держави необхідний контроль відновлення паритету цін: підтримання співвідношення між закупівельними цінами на сільськогосподарську продукцію й оптовими цінами на реалізовані сільськогосподарські засоби виробництва і надані послуги, що забезпечує еквівалентність обміну між відповідними галузями; продукція, ціни на яку регулюються державою, та порядок регулювання заходів обміну аграрних товаровиробників із підприємствами переробних галузей, промислового сектору та сферою послуг. Застосування коефіцієнтів щодо цін на продукцію сільського виробництва допоможе побудувати механізм регулювання та контролю вартості: співвідношення ціни на кінцеву продукцію та закупівельну сировину. Комунікаційна взаємодія між виробником, переробником та продавцем допоможе підвищити рівень якості продукції, надати доступну ціну населенню на продукти харчування з урахуванням вертикальної та горизонтальної інтеграції: виробництво продукції, її переробка та продаж. Повинні зазначити, що кінцева вартість товарів залежить і від посередників, які можуть збільшити витрати майже в три рази.

Тарифна сітка та система розрахунків за сільськогосподарську продукцію визначаються за витратними статтями бюджету регіонів. Закупівля товарів агропромисло-

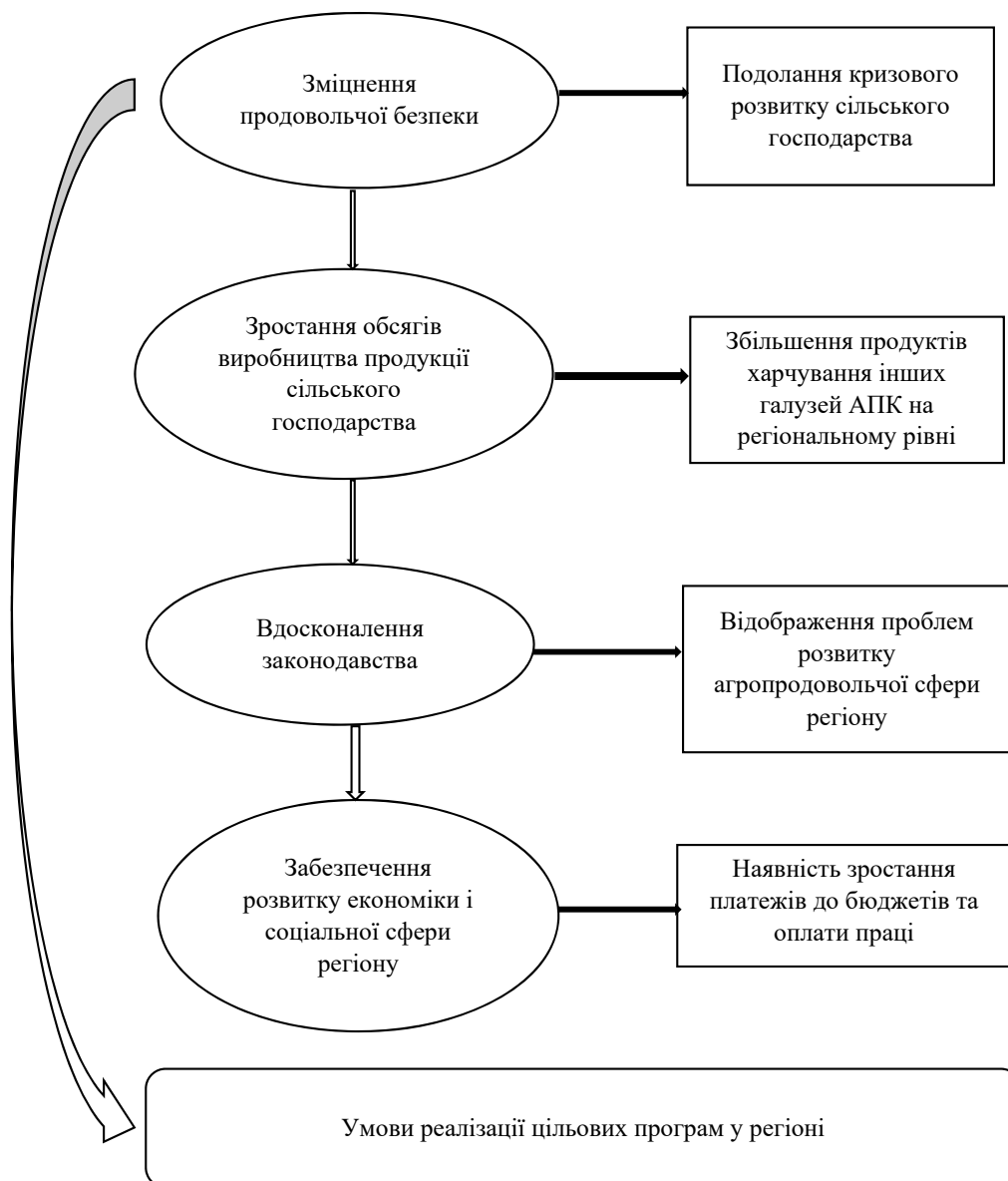

Рис. 2. Умови реалізації цільових програм у регіоні

вості у товаровиробників до аграрного фонду забезпечить підприємствам АПК формування стабільності та платоспроможності. Закупівельні ціни, як правило, відповідають ринковим. Постачальникам АПК надають кредити у вигляді паливно-мастильних матеріалів та інших товарів. Підприємства АПК, які зберігають, розвивають та вдосконалюють економічні відносини в регіонах, досягають найбільших фінансових результатів.

Стабілізаційними чинниками для збільшення обсягів виробництва у АПК є потужні економічні відносини, економічне регулювання, налагодження ринкової взаємодії, запровадження інвестиційних програм, реорганізація аграрних підприємств, організація кооперативів, розвиток несільськогосподарських видів діяльності, реструктуризація боргів, відкритий продовольчий ринок, зміна стратегії для сільськогосподарського виробництва, фінансова стабілізація та оздоровлення, кредитування фермерських господарств та агропідприємств для проведення робіт з посіву та збирання врожаю, пільгове кредитування для закупівлі обладнання та техніки, кредити на основі застави виробленої продукції. Система оподаткування в

АПК має бути обґрунтованою, стимулювати виробництво аграріїв та призводити до зростання результатів діяльності. Складність системи може призвести до скорочення сільськогосподарської продукції в регіонах, проблеми зайнятості населення. Лізинг та сервісна діяльність у регіонах поліпшать фінансовий стан фермерів (наявність запасних частин, якісної техніки). Збільшення товаровиробництва, стабілізація в АПК, фінансове оздоровлення, реструктуризація боргів є важливими чинниками розвитку економічної стратегії.

Ефективна організація системи переробки та збуту, біржова діяльність, система страхування допоможуть суб'єктам господарювання збільшити прибутки, регулювати засоби торгівлі продукцією АПК. Капіталовкладення в систему АПК допоможе визначити рентабельність, розвиток інвестиційних процесів, оскільки більшість підприємств АПК має складні фінансові умови. Фермерські господарства отримують підтримку з боку держави, але без сприятливого інвестиційного клімату, реалізації стратегічних підходів, розроблення системи заходів неможливе створення аграрної реформи. Особливостями інвестицій-

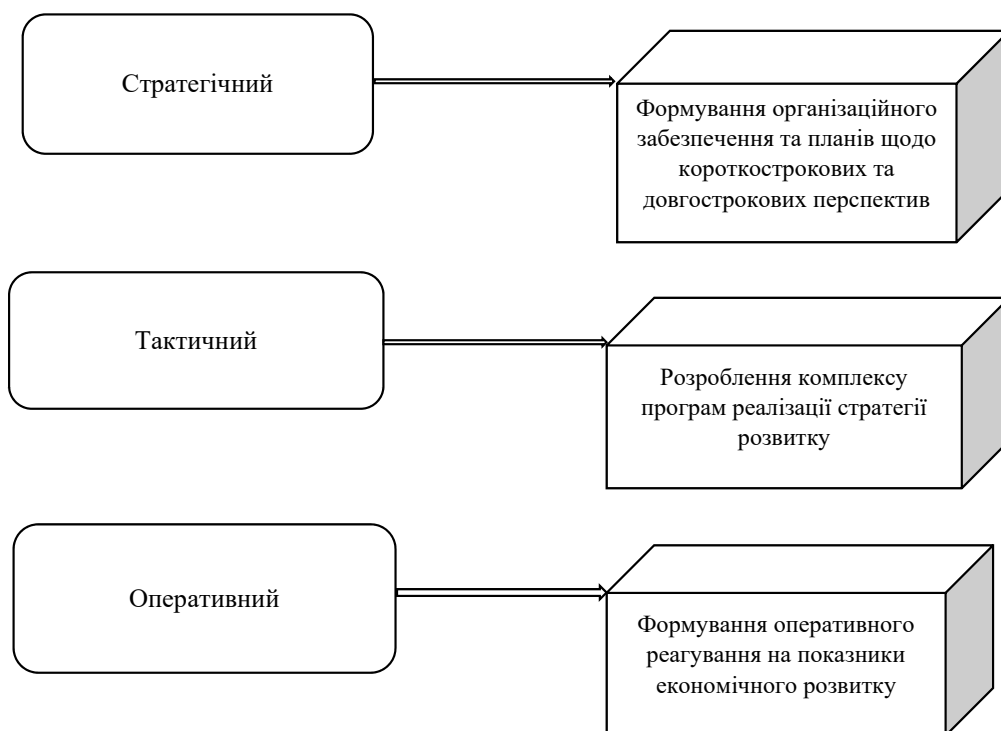

Рис. 3. Рівні реалізації стратегії АПК регіонів

ного клімату в регіонах є: специфіка кліматичних, економічних, організаційних умов у сільському виробництві, конкурентоспроможність продукції АПК з орієнтуванням на інвестиції, інновації та економічну безпеку, довгострокова стратегія інвестиційного розвитку підприємств АПК та перебудова політики аграрного сектору, забезпечення розвитку зовнішньоекономічних відносин та захисту сільського населення (зайнятність, соціальний захист), формування підходів щодо реалізації інвестиційного клімату з конкурентним середовищем на ринку. Економічний аналіз і контроль у сфері аграрної політики регіонів забезпечать ефективне державне регулювання із залученням керівників агрофірм та громадських спілок.

Висновки. Таким чином, умовою ефективного розвитку АПК регіонів є стратегічний підхід до управління, формування місії, аналізу, концепції, які впливають на побудову системи економічного функціонування сільського господарства. Державна підтримка сільського господарства, інвестиційна активність АПК регіонів, інтеграційні процеси, створення дієвого механізму правового забезпечення, стимулювання розвитку кооперації та інтеграції, підтримка прибутковості сільськогосподарських підприємств за рахунок надання субсидій, застосування системи пільгової сільськогосподарського кредитування, проведення активної інвестиційної політики в сільському господарстві є регулюючими чинниками впливу на розвиток аграрного сектору.

Список використаних джерел:

1. Амбросов В.Я. Ринок і стратегія розвитку сільськогосподарських підприємств. *Економіка АПК*. 2013. № 10. С. 72–79.
2. Гончаров С.М., Кушнір Н.Б. Тлумачний словник економіста / за ред. проф. С.М. Гончарова. Київ : Центр учбової літератури, 2009. 264 с.
3. Єрохін С.А. Структурна трансформація національної економіки (теоретико-методологічний аспект) : наукова монографія. Київ : Світ знань, 2002. 528 с.
4. Кондратенко Н.О. Стратегія ресурсозбереження регіональних економічних систем : монографія. Харків : НТМ, 2010. 362 с.
5. Основи менеджменту : підручник / А.А. Мазаракі та ін. Харків : Фоліо, 2014. 846 с.

References:

1. Ambrosov V.Y. (2013) Rynok i stratehiia rozvytku silskohospodarskykh pidpriemstv [The market and the strategy of development of agricultural enterprises]. *Ekonomika APK*, vol. 10, pp. 72–79.
2. Goncharov S.M., Kushnir N.B. (2009) *Interpretatyvnyi slovnyk ekonomista* [Interpretative dictionary of the economist]. Kyiv : Centre of educational literature. (in Ukrainian)
3. Yerokhin S.A. (2002) *Strukturna transformatsiia natsionalnoi ekonomiky (teoretyko-metodolohichniy aspekt)* [The structural transformation of national economy (theoretical and methodological aspect)]. Kyiv: Svit Znan. (in Ukrainian)
4. Kondratenko N.O. (2010) *Startehiia resursozberezhennia rehionalnykh ekonomichnykh system* [The resource-saving strategy of the regional economic systems]. Kharkiv: NTM. (in Ukrainian)
5. Mazaraki A.A. (2014) *Osnovu menedzmentu: a textbook for students of higher educational institutions / A.A. Mazaraki, O.Y. Kuzmin, O.G. Melnik and others; for order. A.A. Mazaraki*. Kharkiv: Folio. (in Ukrainian)

СТРАТЕГИЯ РАЗВИТИЯ АГРАРНОГО СЕКТОРА АПК В РЕГИОНАХ

Аннотация. В статье рассмотрены особенности функционирования долгосрочной продовольственной независимости, что является регулирующим звеном развития АПК регионов. Доказано, что агропромышленный комплекс играет важную роль в межотраслевой структуре экономики региона, поэтому различные условия развития территорий приводят к тому, что каждый регион формирует свои особенности функционирования. От разработки и реализации региональной стратегии развития зависит эффективность его функционирования. Показано, что комплексные исследования АПК регионов зависят от стратегических целей, политики развития аграрного сектора АПК регионов с механизмом государственного регулирования. Уточнены теоретические положения стратегии развития аграрного сектора АПК регионов. Проведен анализ экономического развития АПК регионов и отражена оценка состояния аграрного сектора регионов, определены факторы реализации стратегии экономического развития АПК регионов, обоснованы подходы и направления государственного регулирования АПК в регионах.

Ключевые слова: стратегия экономического развития, сельское хозяйство, АПК регионов, стратегия развития региона, концепции стратегии развития АПК региона.

AGRICULTURAL SECTOR DEVELOPMENT STRATEGY IN THE REGIONS

Summary. The article discusses the features of the functioning of long-term food independence, which is a regulating link in the development of the agro-industrial complex of the regions. It has been proved that the agro-industrial complex plays an important role in the inter-sectoral structure of the region's economy, therefore, different conditions for the development of territories lead to the fact that each region forms its own characteristics of functioning. The efficiency of its functioning depends on the development and implementation of a regional development strategy. It is shown that comprehensive research of the agro-industrial complex of the regions depends on the strategic goals, development policy of the agrarian sector of the agro-industrial complex of the regions with the mechanism of state regulation. Clarification of the theoretical provisions of the development strategy of the agrarian sector of the agro-industrial complex of the regions. The analysis of the economic development of the agro-industrial complex of the regions is carried out and the assessment of the state of the agrarian sector of the regions is reflected, the factors for the implementation of the strategy for the economic development of the agro-industrial complex of the regions, reasonable approaches and directions of state regulation of the agro-industrial complex in the regions are determined. Approaches have been formed that affect the creation of the socio-economic potential of the economic complex, the conditions for the development of a region with a favorable geographical location and a favorable investment climate are displayed. Considered and analyzed methodological approaches to determining the effectiveness of the implementation of the strategy of economic development in the region, proposed system of criteria for assessing the effectiveness of agricultural production in the agro-industrial complex, identified trends in the development of the agrarian sector of the agro-industrial complex, which determine its strategic focus, the main directions of state support and regulation of the agrarian sector of the agro-industrial complex of the region.

Key words: strategy of economic development, agriculture, agro-industrial complex of regions, strategy of development of the region, concept of development strategy of agro-industrial complex of the region.